

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Книга 2 – ГЕОГРАФИЯ

Том 113

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

FACULTY DE GEOLOGIE ET GEOGRAPHIE

Livre 2 – GEOGRAPHIE

Volume 113

СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ ПОРТРЕТ НА ГРАДОВЕТЕ

ПЛАМЕН ПАТАРЧАНОВ¹, КАМЕН ПЕТРОВ²

¹*Катедра „Социално-икономическа география“*

e-mail: p_pataarchanov@abv.bg

²*УНСС, катедра „Регионално развитие“*

e-mail: petrovk@abv.bg

Plamen Patarchanov. Kamen Petrov. SOCIAL-DEMOGRAPHIC PORTRAIT OF CITIES

The article reviews basic social and demographic processes that characterize contemporary urban development. Attention is also drawn to some population structures that have a significant impact on different elements of the social, economic and infrastructural systems of different rank and function urban centers. The purpose of the study is to outline the main socio-demographic characteristics in the profile of modern cities, based on the clarification of a number of their spatial features with which they differ. A special place is given to the age and family structure of the urban population, which are most important for the contemporary urban profile. A number of specific examples have been reviewed and analyzed chronologically to give a sufficient picture of the ongoing processes and their effects.

Key words: city, urbanization, social processes, demographic processes, population structures.

УВОД

В съвременният свят градовете са продукт на активната човешка дейност. Те имат решаваща роля в териториалната организация на обществото. Служат като огледало на отделните национални държави, региони и области. В хода на своето формиране всички градове преминават през етапа на малък град, което говори за общите особености на формирането на градска мрежа в различни региони на света. Повечето градове възникват с определени функции

на пътни съсредоточия, земеделско развитие, тържища или във връзка с процесите на индустриализация.

Повечето градове имат своя история и етап на развитието си. Така съвременният град има хомогенна икономика, която има разностранен характер. Съвременните градове по характер и динамиката на социално-икономическото развитие могат да се поделят на динамично развиващи се, умерено развиващи се, слабо развиващи се, намиращи се в застой и умиращи.

Важно значение за оценката на градовете има характеристиката на тяхното население. Много от демографските проблеми на градовете често имат своята икономическа база, извеждаща на преден план качеството на живот на населението. Същевременно една от причините за нарастване на населението е механичният им прираст. Това става чрез миграциите към градовете на население в репродуктивна и трудоспособна възраст от руралните територии, по-малките градове или други държави. От друга страна, коренното население на градовете, особено младите хора, недоволни от условията на живот, предпочита да избира по-големи градове за място на пребиваване, обучение и развитие.

Основните социални и демографски характеристики на градовете може да се изведат чрез анализ на качеството на населението (здравето му, продължителността на живота), както нивото и качеството му на живот. Допълнително вниманието може да се насочи към това колко оптимални са ресурсите за възходяща социална мобилност и социално удобната среда на непосредствената среда за живот. От друга страна на очертаващата се тенденция за преместване на населението в градовете в дългосрочен план, това изглежда крайно нежелателно, още повече че има доста сериозни предупреждения за настъпването на период на глобална хиперурбанизация.

На проведената в Берлин в началото на юли 2000 г. конференция „Градовете през XXI в.“, с участието на повече от 3000 политици, икономисти, демографи, архитекти от почти всички страни на света, се изразяват тревоги и споделят редица песимистични идеи. На практика повечето учени прогнозираят, че в близките 40 години броят на градските жители ще се увеличи с 5 млрд. души, като трима от петима граждани ще живеят в големи градове. Прогнозира се, че този растеж ще бъде постигнат за сметка на страни с ниско (по европейски и американски стандарти) ниво на икономическо и социално развитие, където „многобройните потоци от хора се втурват в градовете не защото имат добри шансове да намерят работа, а защото в селата просто не живеят добре или не могат да намерят реализация. Твърде често хората се придвижват в градовете от отчаяние и им е трудно да „влязат“ в тях. В настоящата ситуация мобилизирането на човешките ресурси е не по-малко и може би по-важно от мобилизирането на природните и материалните ресурси за преодоляване на нарастващата криза и започване на процеси, които да водят към устойчиво развитие.

ОБЕКТ, ЦЕЛ И МЕТОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

За обект на изследователски интерес в проучването можем да определим градовете. Фокусът на предмета на изследване е поставен върху основни социални и демографски процеси, с които се характеризира съвременното градско развитие. Вниманието е насочено и към някои структури на населението, които оказват съществено влияние върху различни елементи от социалната, стопанската и инфраструктурната система на различните по ранг и функции градски центрове.

Целта на изследването е очертаването на основни социално-демографски характеристики в профила на съвременните градове, на основата на изясняването на редица от техните пространствени особености, с които те се отличават.

Специално място е отделено на възрастовата и семейна структура на градското население, които са от най-съществено значение за съвременния профил на градовете. В сравнителен план и хронологически са разгледани и анализирани редица конкретни примери, които дават достатъчна представа за протичащите процеси и техните въздействия.

Изборът на конкретна методика на изследване зависи от редица фактори, най-съществените от които са: продължителност и дълбочина на изследването, пространствен обхват, възможности за достъп до информационни и други ресурси.

Основните източници на емпирична информация са официалните сайтове на редица статистически служби на национално, регионално и локално (градско) равнище.

В изследването са приложени утвърдени методи за камерална работа. Основните методи за обработка на информация са ретроспективният анализ и синтез. Общонаучните методи, приложени в проучването, са логическият и системният анализ, описанието и сравнителният анализ.

Водещи частни методи са хорологичният (пространственият) и хронологичният (историческият). При анализа на структури на населението и тяхното пространствено проявление съществено място заема демографският анализ, чрез който се дефинират различни проблеми от социален, икономически и инфраструктурен характер в развитието на изследваните процеси и обекти. Статистическият метод има сериозна роля при изясняване мястото на различните структури в съвременния профил на съвременните силно урбанизирани ареали и центрове.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

Изследваната тематика е предизвиквала постоянен интерес в редица научни направления, както и изследователи. Много са авторите, работили по проблематиката, свързана с градското развитие в света и конкретно в Бълга-

рия. Този въпрос фокусира изследователски интерес още от миналия век, но в последните няколко десетилетия той се засилва особено рязко. Това е породено от нарастващите проблеми в градското развитие, които са отражение на конкретните социални и демографски процеси.

С фундаментален и образователен характер са изследванията на Kaplan (2014), Кнох и Taylor (1995), Lefebvre (1996), Александров (2006), Баранский (2011), Гайнутдинов (2007), Деведжиев (2001), Янков и Славейков (1997), Калинков (2010), Лаппо (1997), Перцик (2018), Пивоваров (1999), Саначев (2007), Петров (2015) и др. Концентрирани върху по-конкретни научноизследователски цели и въпроси или с практико приложен характер са изследванията на автори като: Горнова (2015), Есаков (2001), Ковачев (2013), Бърдаров (2010), Младенов и Димитров (2010), Найденов (2018), Нехамкин и Сачкова (2012), Naydenov и Traykov (2015), Patarchanova (2019), Zotic, Alexandru и Puiu (2010), Patarchanov (2019) и др.

ОЦЕНКА И АНАЛИЗ НА СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОЦЕСИ В ГРАДОВЕТЕ

Социално-демографските процеси невинаги са логични, а понякога са дори спонтанни. Те се характеризират с кризи и възходи, но това не изключва възможността за тяхното прогнозиране и добре познато регулиране на ниво социална политика.

Към 2020 г. социалните политики и демографските проблеми често са отнесени на заден план, което има своите отрицателни последици за самосъхранението на обществото и социалната му устойчивост. Особено се влошават социално-демографските процеси в регионите на света, където през последното десетилетие се наблюдава рязко намаляване на нивото и качеството на живот, затрудняване степента на възпроизводство на населението, влошаване на полово-възрастовата структура, задълбочаването на професионално-квалификационните дисбаланси и ускоряването на тенденцията към масова миграция на населението.

В тази посока изследванията и проучванията показват, че развитието все повече започва да се движи на различни скорости и отчетливо се забелязва значително изоставане в много повече части на урбанизираните ареали, както и на огромни групи от градското общество. Това налага урбанизационните политики да започнат да имат по-голям социален аспект, свързан със социалната стратификация на града и региона или с аксиологичен обхват, който се фокусира върху динамиката на ценностните ориентации на населението. За сметка на преобладаващи социално-икономически подходи концентриращи внимание на развитието на бизнес дейностите е необходимо акцентирание върху социално-демографския аспект на регионалните и локалните проблеми, който често присъства формално.

Междувременно демографският потенциал на отделните териториални и селищни общности не е напълно реализиран при провеждането на реформи и развитието на пазарните отношения. Освен това е невъзможно да се предвидят социално-икономическите показатели на обществото, без да се вземат предвид демографските фактори. Те в голяма степен отчитат задачите на предвидимата перспектива за регулиране на демографските (плодовитост, смъртност, миграция и др.) и социални процеси (заетост, безработица и др.) с цел създаване на оптимален модел за възпроизводство на населението.

Постоянно нараства нуждата от проучвания, които да отчитат етническата, конфесионална специфичност на градовете и регионите, както и влиянието на демографските събития върху социално-икономическите процеси при определяне на динамиката на промените в демографските параметри, които вървят успоредно със съответните промени в социалната и икономическата политика.

Основният параметър за развитието на градските системи е определянето на възрастовата структура на населението. От една страна, тя служи като основен инструмент за изучаване на трудовия потенциал на всеки социално-икономически обект, а от друга, оказва пряко влияние върху процеса на възпроизводство на населението. В същото време възрастовата структура е резултат от развитието на демографските процеси в миналото и същевременно независим компонент от бъдещото демографско развитие. Известно е, че броят на смъртните случаи е пряко свързан с възрастовите пропорции на населението, а броят на жените в репродуктивна възраст в населението, заедно с други фактори, влияе на възможния брой раждания и процеса на възпроизводство на населението. Влошената възрастова структура в редица силно урбанизирани ареали, с концентрация на индустриални дейности, излага на сериозен здравен риск голяма част от градското население. Влошаващите се условия на живот в тях, а все по-често и вследствие на епидемични и пандемични процеси (COVID-19 го доказва с редица примери по света), обричат големите градски центрове и основно възрастното население, живеещо в тях, на невъзможност да получат навременна и достатъчно адекватна медицинска помощ главно поради невъзможността здравната система да понесе огромния поток от активни пациенти, влошаващи се в кратък период от време.

Глобалните тенденции в развитието на възрастовата структура на населението са добре проучени. Няма съмнение прогресивният процес на стареене и увеличаване на средната продължителност на живота. През последните десетилетия делът на младите хора в световното население постоянно намалява, а този на възрастните хора нараства. Освен това общият темп на този глобален процес се определя до голяма степен от икономически най-развитите страни, по-голямата част от които отдавна са прекрачили прага на демографската старост. Според критериите, разработени от експерти на ООН¹, населението се

¹ <http://www.un.org/russian/ecosoc/unfpa/> – официален сайт на Фонда на ООН за населението.

счита за „старо“, когато делът на хората на възраст 65 и повече години надвишава 7% в структурата му, а според скалата на известния френски демограф Дж. Гонт-Гарние (посочена от Е. Росет²) – ако във възрастовата структура хората на възраст 60 и повече години са повече от 12% от населението.

Още в началото на 70-те години на ХХ в. държави като Япония, САЩ, Великобритания, Франция и редица други, предимно европейски, бяха сред „старите нации“. Към днешна дата делът на хората над 65 години във възрастовата структура на населението на тези страни стана още по-голям. В САЩ достигна 12,3%, във Великобритания и Франция надхвърли 16%, в Германия – 18%, а в Япония – почти 20%.

В контекста на общите тенденции в развитието на възрастовата структура на населението се формира хипотеза за изпреварващите темпове на застаряване на населението в най-големите градове, които включват всички водещи глобални центрове. Разбира се, настоящата ситуация с възрастовия състав на населението в териториални социално-икономически системи от различни мащаби, включително големи агломерации, далеч не е еднозначна. В глобалните градове разпространението на дела на хората както в млада, така и в стара възраст е огромно (вж. табл. 1).

Таблица 1
Table 1

Възрастова структура на населението в най-големите градове в света (2015)
Age structure of the population in the largest cities in the world (2015)

Делът на хората от млади възрастови категории (до 15 години) в %			
До 15	15–20	20–25	Повече от 25
Банкок, Барселона, Берлин, Хамбург, Йокохама, Мадрид, Москва, Мюнхен, Осака, Прага, Сингапур, Хонконг, Токио, Франкфурт	Амстердам, Брюксел, Лондон, Маями, Ню Йорк, Париж, Рио де Жанейро, Сан Франциско, Сеул	Детройт, Куала Лумпур, Лос Анджелис, Сао Пауло, Сидни, Чикаго	Мексико сити
Делът на лицата от по-възрастни възрастови категории (над 65 години) в %			
До 7	7–14	14–21	Повече от 21
Банкок, Куала Лумпур, Мексико сити	Амстердам, Детройт, Йокохама, Лондон, Лос Анджелис, Ню Йорк, Париж, Рио де Жанейро, Сеул, Сидни, Хонконг, Сингапур, Чикаго, Сао Пауло, Сан Франциско	Барселона, Берлин, Брюксел, Хамбург, Мадрид, Маями, Мюнхен, Осака, Прага, Токио, Франкфурт	Москва

Източник: <http://www.statistik-berlin-brandenburg.de/>, <https://www.statisticsauthority.gov.uk/>, <https://www.insee.fr>, <https://www.cia.gov/index.html>

² Rosset, E. 1968. Protsess starenitya naseleniya; demograficheskoye issledovaniye. Translated from Polish. Moscow: Statistika, 510 p.

От представената информация е видно, че много от най-големите градове в света (Лондон, Париж, Ню Йорк) са прекрачили прага на „демографската старост“ доста отдавна и досега почти удвоиха „нормализираната стойност“ от 7%. Градовете проявяват различна хронологична стабилност на възрастовия състав на жителите. В най-общата си форма, в съответствие с показателите за темповете на промените, можем да говорим за три вида трансформации – ускорено, умерено или практически стабилно състояние, и в съответствие с посоката на разместванията: прогресивен модел – по пътя на подмладяване на състава на жителите, консервативен – без значителни промени, и регресивен – по пътя на застаряването на населението. Можем да приемем, че промените във възрастовата структура на населението в ключови световни центрове през етапа на „глобализация“ на световната икономика са съвсем очевидни, въпреки че те протичат с различна степен на дълбочина (вж. табл. 2).

Таблица 2

Table 2

Възрастова структура на населението във водещи световни градове (1970–2005)
Age structure of the population in leading world cities (1970–2005)

Възрастови категории (по години)	Разпределение на населението по възрастови категории, %									
	Години									
	1970	1980	1990	2000	2005	1970	1980	1990	2000	2005
	Светът					Развити страни				
0–14	37,5	30,3	22,4	17,0	61,3	64,1	67,5	5,9	7,3	12,5
15–64	35,3	28,3	20,6	57,1	62,8	66,0	67,7	6,1	9,9	14,3
65 и повече	32,6	26,0	18,2	58,8	64,4	66,9	5,4	6,9	11,6	15,3
	Япония					Токио				
0–14	24,0	14,7	20,6	11,3	69,6	73,9	72,4	9,0	19,7	10,5
15–64	23,6	13,9	14,6	68,9	68,1	71,6	70,4	12,0	5,1	15,8
65 и повече	18,4	21,0	11,8	67,4	66,4	74,9	7,1	17,2	7,8	18,3
	САЩ					Ню Йорк – град				
0–14	28,9	21,6	20,6	19,7	66,1	64,3	68,0	11,2	12,3	12,8
15–64	22,5	20,8	19,6	61,3	66,1	65,8	68,2	12,2	12,0	11,6
65 и повече	21,7	23,7	20,4	66,3	66,9	67,6	9,8	12,3	13,6	12,1
	Великобритания					Лондон				
0–14	24,1	19,0	21,0	19,3	65,3	65,4	68,4	14,9	16,1	15,0
15–64	21,1	18,0	19,4	62,9	65,2	64,8	68,9	15,7	16,7	12,1
65 и повече	19,0	21,7	19,5	64,0	65,9	65,6	13,0	15,8	14,2	11,8
	Франция					Париж				
0–14	24,8	18,7	19,9	19,7	65,7	66,8	68,1	14,0	16,3	10,8
15–64	22,3	18,4	20,2	62,3	65,0	68,6	67,7	14,0	12,2	12,0
65 и повече	20,3	21,0	19,9	63,7	65,3	69,0	12,9	16,3	11,5	12,6

Източник: <http://www.insee.fr/>, <https://www.toukei.metro.tokyo.lg.jp/keizai/ke-index-en.htm>, <https://www.ons.gov.uk/>, <https://ec.europa.eu/eurostat/>, <https://www.insee.fr/fr/accueil>, <https://www.cia.gov/index.html>

Възможно е количествено да се определи нивото на стабилност на възрастовата структура на населението с течение на времето чрез изчисляване на т.нар. квадратичен коефициент на абсолютни или относителни структурни промени. Стойностите му недвусмислено показват повишена интензивност и специфична скорост на промените за периода 1970–2005 г. в Токио (v абс. = 9,67 и v относително = 6,23). Те са по-скромни в Лондон и Ню Йорк (съответно v абс. = 3,74 и v rel. = 1,37, v абс. = 3,23 и v rel. = 0,96) и са нищожни в Париж (v абс. = 0,70 и относителна стойност = 0,17).

На базата на представените данни хипотезата за ускорено застаряване на населението в силно урбанизирана среда е напълно оправдана, може би само от Токио, и всички други градове са по-склонни да я опровергават. Уникалността на столицата на Япония, която в началото на 70-те имаше най-изгодното съотношение на възрастовата структура на жителите, се крие в бързото развитие през следващите десетилетия на процесите на „стареене отдолу“ и „стареене отгоре“. На тази основа съотношението на полярните – младежки и старчески възрастови категории, коренно се променя. Делът на хората под 15-годишна възраст за периода 1970–2005 г. в Токио почти е намалял наполовина (от 21,0 на 11,3%), а над 65 години – повече от три пъти (от 5,1 на 18,3%). В резултат коефициентът на демографската тежест на възрастните хора тук почти се е утроил – от 69 на 250 на хиляда души в трудоспособна възраст, а броят на пенсионерите далеч надхвърля броя на децата и юношите. Така Токио се характеризира с ускорен регресивен тип трансформация на възрастовия състав на населението, който се формира в условия на стеснено възпроизводство на населението. Трябва да се отбележи, че според същата схема – бързото задълбочаване на процеса на стареене, редица други глобални центрове се развиваха по същия начин – например Сингапур, Сеул, Рим, Милано и др.

Видно е от посочените данни (вж. табл. 3), че с минимални промени във възрастовата структура на населението могат да бъдат условно обозначени като консервативни. Например в Париж възрастовият състав на жителите през изследвания период (1970–2015) не претърпява съществена промяна, въпреки факта, че Франция като цяло показва ясен напредък в застаряването на населението. През целия период на глобализация делът на хората във възрастовата категория под 15 години в структурата на населението на Ил дьо Франс варира в района на 20%, а над 65 години – около 11%. Само през последното десетилетие в градския регион броят на пенсионерите леко се е увеличил. Това се дължи както на прехода на сравнително разширен контингент от хора, който се формира, наред с други неща, от набраната от 60-те и 70-те години чуждестранна работна сила, от тези, които са имали възможност да работят в по-старите възрастови категории, както и от увеличаването на привлекателността на околната среда и повишената бизнес активност в динамично развиващите се южни региони и от държави, изчерпващи работна ръка дори от столицата.

Еволюция на демографската тежест на трудоспособното население на водещите световни градове (1970–2015) в ‰

Evolution of the demographic burden of the working population of the world's leading cities (1970–2015) in ‰

Град	Фактор на натоварване*	Години				
		1970	1980	1990	2000	2015
Токио	деца	284	288	195	163	164
	възрастен	69	109	140	218	264
	цялостен	353	397	335	381	428
Ню Йорк – град	деца	332	313	290	299	289
	възрастен	168	207	189	171	178
	цялостен	500	520	479	470	467
Лондон	деца	335	324	296	287	280
	възрастен	194	219	229	187	171
	цялостен	529	543	525	474	451
Париж	деца	314	290	294	292	289
	възрастен	183	168	155	177	187
	цялостен	497	458	449	469	476

* Коефициентът на натоварване за деца е: $K_d = P_{0-14} / P_{15-65} \cdot 1000$; за възрастни хора – $K_p = P_{65+} / P_{15-65} \cdot 1000$; за общо натоварване – $P_o = P_{0-14} + P_{65+} / P_{15-65} \cdot 1000$, където P е числото на съответните възрастови категории на населението.

Източник: <http://www.insee.fr/>, <https://www.toukei.metro.tokyo.lg.jp/keizaiy/ke-index-en.htm>, New York State Statistical Yearbook, Annual London education report (1970 1980, 1990, 2000, 2015)

Трябва да се отбележи, че Ню Йорк гравитира към „парижкия“ модел главно от гледна точка на много умерена амплитуда на промените през периода на глобализация. Но в неофициалната столица на САЩ процесът на застаряване на населението е по-изразен, отколкото в Париж, освен това „остаряване отдолу“.

Изглежда, че като се вземе предвид световната тенденция към застаряващо население, типът на трансформацията „по пътя към подмладяване“ трябва да се тълкува като уникален и да има в най-добрия случай единична случайна проява. Анализът обаче показва, че този модел функционира в доста голяма група градове. Един от най-известните им представители е Лондон, който винаги се е считал сред специалистите като своеобразен „стандарт“ на демографската старост. И тук, за разлика от развитието на възрастния състав на цялото население на Великобритания, през последния четвърт век са се случили епохални трансформации. Ако делът на децата и юношите в структурата на жителите остава почти непроменен, броят на пенсионерите намалява значително от 18,2 през 1981 г. до 13,8% през 2015 г., което естествено се отразява в постоянно намаляване на демографската тежест за населението в трудоспособна възраст. И тази тенденция според британските експерти ще продължи поне до средата на 2010 г.

Очевидно е, че подобни различни модели за развитие на възрастовата структура на жителите е тясно свързана с различната сила на въздействието на механичното движение на населението. В условия на ограничени репродуктивни възможности на населението миграцията играе доминираща роля както за формирането на човечеството, така и по отношение на „облагородяване“ на възрастовата структура. От една страна, развитието на субурбанизацията и желанието да живеят в по-комфортни условия до голяма степен стимулират движението на хора от по-старите възрастови категории от „каменната джунгла“ към периферията на агломерациите или към селища от различен тип. От друга страна, поради външна миграция стабилността на количествените параметри и известно увеличение на хората в трудоспособна възраст са до голяма степен осигурени. В този случай можем да говорим за формирането на определена зависимост – колкото повече глобални градове са привлечени в системата на международните трудови потоци, толкова по-обещаваща е възрастовата структура на населението. Например в Лондон през 2000 г. редовно 3/5–4/5 в баланса на международната миграция се отчитат лица на възраст 16–45 години. В резултат на това много от тези центрове изглеждат като „бастиони“ на фона на застаряващото население на техните страни. Интересно е да се отбележи, че международната миграция и процесът на субурбанизация водят до засилена териториална диференциация на възрастовата структура на населението в рамките на глобалните градове. Според класическите идеи важи правилото – като се отдалечавате от центъра на града, делът на населението в младите възрасти намалява, а не се увеличава. Това разпределение се поддържа изцяло в столиците на Франция и Япония (вж. табл. 4).

Таблица 4

Table 4

Възрастова структура на населението в териториалните зони на Париж, Ню Йорк и Токио (2010) в %

Age structure of the population in the territorial areas of Paris, New York and Tokyo (2010) in %

Глобални градове	Териториални зони	Дял на населението във възрастови категории, години (%)		
		0–14	15–64	65 и повече
Париж	Център	14,2	70,7	14,9
	Полупериферия	20,6	66,7	12,7
	Периферия	21,2	67,3	11,5
Токио	Център	14,2	70,7	14,9
	Полупериферия	20,6	66,7	12,7
	Периферия	21,2	67,3	11,5
Ню Йорк	Център	14,8	72,7	12,5
	Полупериферия	21,4	66,7	11,9
	Периферия	19,4	66,9	13,7

Източник: <http://www.insee.fr/>; New York State Statistical Yearbook 2010, Annual Report on Tokyo Metropolitan Accounts for 2010, <https://www.citypopulation.de/en/france/>

Историческото ядро на Ил дьо Франс – самият град Париж – ясно и дълго се отличава с особените си показатели на фона на сравнително благоприятни „възрастови“ условия на жителите на зоната на близките и външните предградия. Според данните от 2010 г. делът на хората под 15 години в структурата на населението в отделите за малка корона е бил 20,6%, а Голямата корона – 21,2%; и над 65 години – съответно 12,7 и 11,5%. Значително се влошава поради специалната тежест на старчески възрастови групи, но същият тип модел център–периферия се наблюдава и в префектурата на Токио. Неочакван „ефект“ се разкрива от изследването на териториалните аспекти на развитието на възрастовата структура на населението в контекста на глобализацията в най-големите центрове на САЩ. Ако пропорциите му за централната зона в повечето градове останат отрицателни, тогава прилежащите полупериферни зони са много по-оптимистични. Освен това те често превъзхождат индексите на периферните територии. Подобна пространствена „инверсия“ е добре илюстрирана от примера на Ню Йорк, където Манхатън и агломерационното поле сега разединяват пръстена от териториални образувания с много по-прогресивна възрастова структура на жителите. Освен това не говорим за застаряването на населението нито отгоре, нито отдолу. Такъв „ефект“, както показва анализът на официалната статистика, включително за Лос Анджелис и Чикаго, е резултат от дългосрочна тенденция, която се основава на ефекта на заместващия миграционен фактор и укрепването на процеса на етническа консолидация, който има изразен пространствен характер. Всъщност в „сърцето“ на Ню Йорк – Манхатън, където според последното преброяване на населението преобладават нецветнокожите (54,3%), броят на младите хора е минимален в състава на жителите, а максималният е за възрастните хора. В съседния Бронкс, където белите са явно малцинство (29,9%), първата група представлява почти два пъти повече (24,9%), а втората един и половина пъти по-малко (10,1%).

Но въпреки това, въпреки яркостта – и до известна степен политизирането на фактора на международната миграция, не може да се пренебрегне значението на официалните програми и административните усилия за подобряване на демографската ситуация и възрастовия състав на жителите във водещи световни градове. В Лондон отдавна се провежда целенасочена политика за стимулиране и осигуряване на благоприятни условия за придвижване на пенсионерите до други места на пребиваване. Официалната програма на такова демографско „разтоварване“, заедно с децентрализацията на индустрията и развитието на системата от „основни райони за растеж“ в югоизточната част на Великобритания, до голяма степен повлия на преодоляването на сериозни диспропорции във възрастовата структура на населението на британската столица, допринесе за нейното подмладяване и като цяло демографско възраждане на града.

ФОРМИРАНЕ НА СЕМЕЙНАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО В УРБАНИЗИРАНИТЕ ТЕРИТОРИИ

Семейният състав на населението на градове или други териториални системи е пряко свързан с естеството на брачното поведение. Семейство по дефиниция означава съюз, основан на брака или кръвната връзка, който е свързан с общ живот и взаимна отговорност. Като основен елемент на социалната структура на всяко общество, както и осъществяването на множество социални функции, семейството играе важна роля в социалното развитие. Както в случая на сключване на брак съществуват значителни затруднения при анализирането и сравняването на семейния състав на населението в различни държави. Те са причинени предимно от ограничената налична информационна база и липсата на общоприета система от показатели за семейния състав на населението. В повечето страни по света, когато го анализирате, се използва малко по-широко понятие от „семейство“, а именно „семейно домакинство“. В съответствие с препоръките на ООН едно домакинство се определя като „човек или група от хора, обединени, за да осигурят всичко необходимо за живота“, т.е. обединено съвместно домакинство.

Семейната структура на населението предполага разпределението на хората сред домакинствата (семействата) с различна големина, състав и вид. Развитието на основните му пропорции се определя от голям набор от демографски, икономически и социални фактори и в допълнение от преобладаващия ритъм на т.нар. семеен жизнен цикъл – от последователността на семейните условия от момента на неговото формиране до краха. В икономически най-развитите държави, от една страна, създаването на семейства в по-напреднала възраст и частичното удължаване на първия и последния етап от жизнения цикъл на семейството – неговия растеж и разпад, а от друга – временното компресиране, стават все по-важни две междинни фази – стабилност и зрялост на семейството. Първият процес е тясно свързан със спецификата на социално-икономическото развитие и увеличаването на средната продължителност на живота на хората. Вторият – както с доминирането в съвременното постиндустриално общество на общото репродуктивно отношение към малките деца (едно или две), така и с по-ранните години на напускане на семейството от растящите деца.

В съвременния свят глобалните градове се отличават с особеностите на формирането на семейния състав на населението. Може би една от най-ярките и стабилни тенденции във времето е постоянното увеличение на абсолютния брой домакинства. В Токио за периода 1980–2007 г. броят им се увеличава с повече от милион и половина единици – от 4,3 на 6,0 милиона, в Лондон между 1981–2014 г. – с 500 хиляди – от 2,6 до 3,1 милиона, в Ил дьо Франс според преброявания от 1982 и 2009 г. се увеличават с почти 600 хиляди и възлизат на 4,5 милиона единици.

Във всички световни градове броят на домакинствата напредва с по-бързи темпове от общото население. Тази динамика се дължи на активния процес на раздробяване на размера на домакинството. Основният и общ вектор на развитие отдавна е идентифициран и насочен от голямо семейство към обикновено, малко семейство. През последните десетилетия делът на домакинствата от три или повече души постоянно намалява в структурата на населението на всички в полза на домакинствата, състоящи се от един или двама души. Това ясно илюстрира примера с Голям Париж, където последните категории представляват почти 2/3 от всички домакинства. Дори многобройните контингенти от афроазиатски имигранти, сред които най-популярните са най-големите домакинства от четири до пет, не са в състояние да повлияят на подобна ситуация. Днес средният размер на домакинствата, например в Берлин и самия Париж, е 1,9 души; Мадрид и Брюксел – 2,0; Виена, Прага, Токио – 2,1–2,3; дори в Буенос Айрес той е само 2,5 души и т.н. (вж. табл. 5).

Таблица 5

Table 5

Промяна в структурата на домакинствата във Франция и Голям Париж (1968–1999)
Changes in the structure of households in France and Greater Paris (1968–1999)

Индикатори	Година	Брой на домакинствата (хил.)	Структура на домакинствата по брой на членовете (в %)						Среден размер на домакинствата (брой членове)
			с един	с два	с три	с четири	с пет	с шест	
Франция									
общо население	1982	19544,4	24,3	28,6	18,8	16,2	7,4	4,7	2,7
	1990	21535,7	27,1	29,6	17,7	15,7	6,7	3,2	2,6
	1999	23810,2	31,0	31,1	16,2	13,8	5,5	2,4	2,4
Ил дьо Франс									
общо население	1982	3921,1	30,0	27,7	18,5	15,0	5,6	3,2	2,5
	1990	4232,7	31,7	27,7	17,3	14,7	5,5	3,1	2,5
	1999	4510,4	34,6	27,9	15,7	13,6	5,4	2,8	2,4
включително									
французи	1999	3966,0	36,3	28,7	15,4	13,0	4,8	1,8	2,4
чужденци общо	1999	544,4	22,5	21,9	18,1	17,5	9,9	10,1	2,4
включително									
испанци	1999	23,4	27,5	32,2	19,2	15,3	4,1	1,7	2,3
Търкс	1999	15,5	9,9	12,6	17,1	22,6	20,2	17,6	3,3
град Париж									
общо население	1968	1138,9	38,0	30,7	15,8	8,8	3,8	2,9	2,2
	1975	1109,1	44,0	29,6	14,0	7,8	2,9	1,7	2,0
	1982	1097,5	48,2	27,8	12,2	7,8	2,7	1,3	1,9
	1990	1094,9	49,9	26,9	11,3	7,7	2,8	1,4	1,9
	1999	1110,9	52,4	25,9	10,5	7,1	2,7	1,4	1,9

Източник: <https://www.citypopulation.de/en/france/> 9, <http://www.recensement.insee.fr/>

По данни на експерти този негативен процес след 2010 г., свързан с раздробяване на семействата като цяло, се забавя. През последните две десетилетия темпът на намаляване на размера на домакинствата е минимален в самия Париж, малко по-висок в района на Ил дьо Франс и максимален в останалата част на Франция. В САЩ според данни за периода след 2010 г. също се забавя на фона на обща, бавна, но стабилна тенденция към намаляване на средния размер на домакинствата в цялата страна в периода от 2000 до 2009 г. (от 2,63 на 2,57 души).

През последните години се забелязва, че в Ню Йорк средният размер на домакинствата се увеличи от 2,6 на 2,8, а през 2009 г. е бил 2,5, Лос Анджелис – от 2,8 до 3,1, Детройт – от 2,7 до 2,9, Чикаго – от 2,7 до 2,8 души, като тази промяна се бележи през последните 10 години. Подобна тенденция се наблюдава и в Лондон, където заедно с растежа на общия брой домакинства те се консолидират. В резултат на това според този показател редица глобални мегаполиси започнаха да изпреварват дори някои големи градове от развиващите се страни.

Основните причини за тази специална ситуация са свързани със спецификата на динамиката на имигрантите, а оттам и миграционния фактор и етническият състав на населението. Във връзка с това е достатъчно да се сравнят средните параметри на семейството в Голям Париж за титулярните и новодошлите – например турци (2,4 срещу 3,3 души). Подобно съотношение се поддържа за имигрантите от Северна Африка. Параметрите на имигрантите от страните от Европейския съюз до голяма степен съответстват на местните „стандарти“. Средният размер на домакинството на „парижките“ испанци е 2,3 души. От друга страна, в Токио, където външният миграционен фактор е очевидно в кулоарите, намаляването на броя на многодетните семейства и средния размер на домакинствата е най-динамично – от 2,7 на 2,1 души за 1980–2005 г. (вж. табл. 6).

Таблица 6
Table 6

Промяна на структурата на домакинствата в Токио (1995–2005)
Changing the structure of households in Tokyo (1995–2005)

Години	Брой домакинства (хил.)	Структура на домакинствата по брой на членовете (в %)						Среден размер на домакинствата (брой членове)
		с един	с два	с три	с четири	с пет	с шест	
1995	4952,4	38,1	16,1	40,9	13,8	42,5	12,5	2,3
2000	5371,1	22,3	5,1	23,7	4,0	24,7	3,4	2,2
2005	5747,5	16,6	1,3	16,2	1,0	15,8	0,8	2,1

Източник: <https://www.toukei.metro.tokyo.lg.jp/homepage/ENGLISH.htm>,
Tokyo statistical yearbook – 2001 г.; 2006 г.

Опитът на „младите“ глобални центрове обаче показва особеното значение на социално-икономическите фактори. Така в Сингапур, който е отворен за международна миграция и бързо прогресиращ, е очевидно, че преходът от

традиционно голямо семейство към малко семейство е завършен за кратко време. Ако през 1970 г. средният размер на домакинството тук е бил 5,4 души, през 1990 г. – 4,2, то през 2005 г. вече е само 3,6 души. Новите възможности и материалните стимули привличат хората повече от създаването на дом и спазването на патриархални традиции.

В посочения процес промените в средния размер на домакинствата отчасти се отразяват в трансформацията на самата природа на съвременното семейство. Няма общоприета типология на семействата и затова дори данните от преброяването в една държава често не са сравними. Въпреки че типовете семейства обикновено се разграничават в съответствие със структурата на родството. Както показва анализът, въпреки известно несъответствие, в глобалните градове като цяло се наблюдава бързо нарастване на мозайката, увеличаване на представителността на различни форми на домакинства и семейни отношения. Освен това основният акцент в развитието на семейната структура се изразява от преминаването от сложно към просто (ядрено) семейство и след това от просто в непълно или се състои от единични хора. Този процес се влияе от огромен брой фактори както от социално-икономическия ред (професионална заетост на хората, социална и териториална мобилност, икономическа независимост и т.н.), така и от чисто демографски план. Последните включват по-специално характера на брачното поведение на хората, разпространението на консенсусни бракове, високото ниво на развод, особеностите на „новите“ репродуктивни нагласи, бездетството, ранното отделяне на младите хора от семейството на родителите, процеса на овдовяване и мн. др.

В резултат на това в глобалните градове преобладава категорията хора, живеещи извън семейството, т.нар. самотни хора. Френските изследователи обаче, подобно на много експерти от други страни, смятат, че това е много съществена част от „градската цивилизация“ като цяло. Около 28% от населението живеят в сърцевините на урбанизираните райони на Франция, но 43,5% от всички индивиди са концентрирани в тяхната периферия. В почти всички разглеждани глобални центрове техният дял в семейната структура на населението вече представлява около или повече от 1/3 (вж. табл. 7).

Този процес бързо напредва. В Токио за периода 1980–2015 г. дялът на хората, живеещи извън семейството, в общия брой на домакинствата се е увеличил от 33,0 на 42,5%, в Брюксел – от 41,6 на 49,8%. Въпреки че общата логика на демографията, както и съдържанието на най-новите тенденции – промяната на модела „семейство за производство“ към модела „семейство за потребление“ – предполага съществуването на граници за растеж на явлениято. Освен това теоретичните съображения се подсилват от практиката. В Лондон процесът вече достигна своя апогей и се обърна. Дялът на самотните жени в структурата на домакинствата на столицата на Великобритания през годините на третото хилядолетие намалява от 34,7 на 30,4%. Стабилността на новия кръг, който започна, ще изисква допълнително и подробно проучване.

Таблица 7
Table 7

Съвременна структура на домакинствата в глобалните градове (2015–2016)
Modern structure of households in global cities (2015–2016)

Градове	Брой домакинства (хил.)	Разпределение на домакинствата по категории (в %)				
		Женени двойки		Самотни родители	Оди – през нощта	про Чийо
		Без деца	Самотни родители			
Лондон	2926,0	20,4	27,1	13,9	30,4	8,2
Ил дьо Франс	...	21,6	31,8	8,8	34,6	3,2
Включително имигранти	911,5	19,7	47,7	8,6	20,0	4,0
Брюксел	...	13,1	17,7	13,7	49,8	5,7
Ню Йорк, ISA	6709,2	21,9	24,6	19,2	33,6	0,7
Ню Йорк град	3020,3	19,5	16,3	24,3	39,6	0,3
Лос Анджелис, ISA	4143,2	24,5	23,3	20,5	31,7	0,0
Град Лос Анджелис	1273,9	20,3	19,3	21,5	38,8	0,1
Чикаго, ISA	3385,3	25,6	23,9	17,8	32,7	0,0

Източник на данни: Annual Report on Tokyo Metropolitan Accounts for 2017, Statistical Abstract of the United States 2017, <https://www.ons.gov.uk/>, <https://www.citypopulation.de/en/france/> <https://worldpopulationreview.com/countries/belgium-population/>

Във всички световни градове е осезаем друг вектор на развитие в структурата на домакинствата. Този тип семейство, известно като „разделено“ семейство, състоящо се от един родител с дете, се развива доста бързо. В контекста на тяхното образование, от една страна, обикновено се засягат мотивите на личното недоволство от брачен партньор, а от друга, растежът на социалната сигурност, икономическото благополучие и независимостта на хората, което значително разширява способността за самостоятелно „отглеждане“ на дете. Във всички разглеждани градове семействата с един родител представляват около 10% или повече от домакинствата. Този процент е два пъти по-висок в глобалните градове на САЩ.

Интересен е анализът на структурата на домакинствата в глобалните градове в териториален план. Средностатистическите данни показват забележимо разликите между тяхната централна и периферна зона. Географски диференцираната статистика е оскъдна, но дори тази, която съществува, ни позволява да заявим ефективността на модела център–периферия. В същото време семейният състав на агломерациите, живеещи в историческото ядро, изглежда изключително непропорционален. За илюстриране на този факт може да се посочи само един показател – делът на самотните хора в структурата на домакинствата. Във вътрешния Лондон тя е 2/5, а в Сити – повече от 3/5, в рамките на градските райони на префектура Токио – 45,4%, а в самия Париж – повече от половината. Подобно разпределение е характерно за всич-

ки световни градове в САЩ (около 2/5). Съответно в посока от центъра към периферията на мегаполисите се наблюдава увеличение на средния размер на домакинствата и обратно – намаляване на дела на семействата с един родител, хората, живеещи в неофициални бракове и др.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След прегледа на изследваните въпроси трябва да се подчертае, че въпреки определени различия основните тенденции в развитието на възрастовата структура и семейния състав на населението не са сравнително еднакви. От гледна точка на класическата демография те трябва да се оценяват като отрицателни, тъй като не биха могли да допринесат за активизиране на репродуктивното поведение на хората и раждаемостта, както и за „възстановяване“ на демографската ситуация.

Както показва по-задълбоченият и перспективен анализ, който е фокусиран върху възпроизводството на населението в глобалните центрове, класическите демографски картини не се наблюдават в тях. Постоянната необходимост от подобни изследвания в градските райони се дължи и на факта, че процесите, които са например в основата на безработицата, се проявяват в по-голяма степен в тях заради концентрацията на човешки ресурси и в тясна връзка с организиращата им роля в територията.

Под влияние на различията в географските условия и ресурси демографската ситуация, нивото на социално и икономическо развитие, стопанският профил и индустриалната специализация, които придават градовете в региона, процесите на формиране на безработица придобиват особен характер. В тази връзка прилагането на универсални модели без конкретни решения прави политиката на градско развитие неефективна, а в много от случаите дори и пагубна за социалния мир.

Прекомерно високият процент на безработица в редица от световните градове, които генерират демографски проблеми, както и съдбата на необходимите икономическите реформи в много от случаите водят до възникване не само на конкретни трудови конфликти в самите предприятия, но и до нарастване на социалното напрежение в рамките на селищата. Все по-чести са случаите на експлозивност на гражданските реакции и дори бунтове в различни части на големите агломерации, причиняващи огромни материални щети на живущите и бизнеса, което създава реални условия за миграции на населението от тези квартали извън урбанизираната среда. Това население пренася своя утвърден градски начин на живот в намиращата се в съседство рурална среда, което затвърждава организирането на т.нар. периурбан зони.

Съвременните процеси на урбанизация вървят успоредно и с активни процеси на рурализация, които се явяват едни от възможните сценарии за бъдещо по-балансирано пространствено развитие. Постепенното или по-бързо

демографско, социално и икономическо разтоварване на високо урбанизирани ареали в посока към руралните територии ще засили процеса на все по-активна географска интеграция, която ще спомогне за по-ефективното използване на териториалните ресурси.

ЛИТЕРАТУРА

- Александров, А. 2006. Теоретични основи на урбанизма. София, Институт за модерността.
- Баранский, Н. Н. 2011. Теоретические подходы к исследованию проблем урбанизированных территорий. – *Економичний форум*, № 2, 4–5.
- Бърдаров, Г. 2010. Европейските имиграционни „гета“ – необратимата промяна в градската жизнена среда на Европа. – *Год. на СУ, ГГФ*, т. 103, кн. 2 – География, 239–256.
- Гайнутдинов, Н. А. 2007. Стратегии развития городов и мегаполисов. Монография. Москва: Современная экономика и право, 292 с.
- Горнова, Г. В. 2015. Философия города. Москва: Форум, 344 с.
- Деведжиев, М. 2001. Геоурбанистика. В. Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.
- Есаков, В. Мегаполис в зеркале социальной философии. Москва: ГолденБи, 2001, 175 с.
- Калинков, К. 2010. Урбанистика. Теории и модели за развитие на градовете и устройство на територията. Варна: Геа-принт.
- Краткий доклад ООН. Мониторинг мирового населения с уделением основного внимания распределению населения, урбанизации, внутренней миграции и развитию. Нью-Йорк: ООН, 2009, 259 с.
- Ковачев, Ат. и кол. 2013. Градът. Варна: Геа-принт.
- Лаппо, Г. М. 1997. География городов. М.: Владос, 480 с.
- Младенов, Ч., Е. Димитров. 2010. Същност и изяви на съвременния урбанизационен процес в света. – *География*, бр. 5.
- Найденев, Кл. 2018. Световните мегалополиси: проблеми и тенденции, или докъде може да расте един град? – *Известия на БГД*, т. 39, 29–34.
- Нехамкин, В. А., В. А. Сачкова. 2012. Образы „города будущего“ в культуре XX – начала XXI вв.: мифы и реальность. – *МГОУ. Серия „Философские науки“*, № 3, 47–56.
- Перцик, Е. Н. 2018. Геоурбанистика: учебник для академического бакалавриата. 2-е изд., стер. М.: Издательство Юрайт, 481 с.
- Пивоваров, Ю. Л. 1999. Основы геоурбанистики: Урбанизация и городские системы. М.: Владос, 232 с.
- Петров, К. 2015. Геоурбанистика и градско развитие. София: Университетско издателство „Стопанство“.
- Саначев, И. Д. 2007. История городов. Владивосток: ВГУЭС, 288 с.
- Янков, Р., П. Славейков. 1997. География на населението и селищата в света. В. Търново: Фабер, 335 с.

- Kaplan, D. H. 2014. Urban geography. D. H. Kaplan, S. R. Holloway, J. O. Wheeler. 3rd ed. Wiley.
- Knox, P., P. J. Taylor. 1995. World cities in a world system. UK: Cambridge Press, 335 p.
- Lefebvre, H. Writings on Cities. Oxford: Blackwell, 1996, 141 p.
- Naydenov, Kl., T. Traykov. 2015. Demographic Situation In Urban Areas Of Republic Of Bulgaria In The Last 25 Years, 1st International Scientific Conference Geobalkanica.
- Patarchanova, Em. 2019. Geodemographic Processes and Their Effects in Blagoevgrad Municipality, <https://doi.org/10.24193/JSSP.2019.2.09>, Centre for Research on Settlements and Urbanism. Journal of Settlements and Spatial Planning. Vol. 10, № 2/2019, 167–177, <http://jssp.reviste.ubbcluj.ro>, ISSN (Print): 2069–3419, ISSN (Online): 2248–2199.
- Patarchanov, P. 2019. Integration and Spatial Development. – *SocioBrains, International Scientific Refereed Online Journal*, 54, 339–345, URL:http://sociobrains.com/MANUAL_DIR/SocioBrains/Issue%2054,%20February%202019/Section%20Human%20Geography,%20Regional%20Development%20and%20Tourism/_14_%20PLAMEN%20PATARCHANOV.pdf
- United Nations. Department of Economic and social Affairs. Population Division. World Urbanization Prospects: The 2007 Revision. N.Y.: United Nations, 2008, 56 p.
- United Nations. World Urbanization Prospects: The 2006 Revision. N.Y.: United Nations, 2008, 244 p.
- Wirth L. Urbanism as a way of life // The American journal of sociology. 1938. Vol. 44, № 1, www.recensement.insee.fr
- Zotic, V., D. E. Alexandru, V. Puiu. 2010. Functional Zoning of the City/Village Area and Its Contribution to the Sustainable Development of Settlements. – *Journal of Settlements and Spatial Planning*, 1(2), 181–189, URL: http://geografie.ubbcluj.ro/ccau/jssp/arhiva2_2010/13JSSP022010.pdf
- <http://www.statistik-berlin-brandenburg.de/>
- <http://www.insee.fr/>
- <http://www.un.org/russian/ecosoc/unfpa/>

SUMMARY

SOCIAL-DEMOGRAPHIC PORTRAIT OF CITIES

The focus of the present study is related to the analysis of the main social and demographic processes that characterize modern urban development. The in-depth and perspective analysis, which is focused on the reproduction of the population in the global centers, shows that the classic demographic pictures are not observed in them. The constant need for such research in urban areas is due to the fact that the processes that are at the root of unemployment, are manifested to a greater extent in them due to the concentration of human resources and in close connection with their organizing role in the territory.

Under the influence of differences in geographical conditions and resources, the demographic situation, the level of social and economic development, the economic profile, and the industrial specialization that cities in the region give, the processes of unemployment formation acquire a special character. In this regard, the application of universal models

without concrete solutions makes urban development policy ineffective, and in many cases even detrimental to social peace.

The excessively high unemployment rate in a number of world cities, which generate demographic problems, as well as the fate of the necessary economic reforms in many cases lead not only to specific labor conflicts in the enterprises themselves, but also to an increase in social tension within the settlements. There are more and more cases of explosive civil reactions and even riots in various parts of large agglomerations, causing huge material damage to residents and businesses, which creates real conditions for migration of the population from these neighborhoods outside the urban environment. This population transfers its established urban way of life in the neighboring rural environment, which strengthens the organization of the so-called. periurban area.

Modern processes of urbanization go hand in hand with active processes of ruralization, which are one of the possible scenarios for future more balanced spatial development. The gradual or faster demographic, social and economic unloading of the highly urbanized areas in the direction of the rural territories will intensify the process of more and more active geographical integration, which will help for the more efficient use of the territorial resources.